

Posudek oponenta bakalářské práce

Název práce: *Fenomén „cancel culture“ jako projev netolerance*

Autor práce: Václav Matiaš

Vedoucí práce: Richard Zika, Ph.D.

FHS UK 2024

Bakalářská práce Václava Matiaše se věnuje velmi současnému, velmi polarizujícímu a velmi citlivému problému současnosti. Kolega Matiaš kriticky analyzuje cancel culture a komparuje ji s totalitními tendencemi, jak jim rozumí Hannah Arendt. Práce je z hlediska svého projektu a vypracování koherentní a svou tezi buduje na základě relevantní literatury a solidní argumentace.

Při posuzování této práce musím brát v potaz, že jde právě o práci (jen) bakalářskou, a tedy některá hlediska či nároky, jež bychom mohli klást na analýzu daného problému, jsou nad rámec toho, co můžeme smysluplně požadovat po bakalářské práci. Domnívám se proto, že určitá zjednodušení či zkratky, jež jsou v práci obsaženy, mají tento důvod. Chtěl bych však přesto vytknout několik z nich:

Práce je postavena na anekdotické kazuistice a poměrně obecné teoretické základně. Hodně zdrojů jsou slovníková a přehledová hesla a studie. Odpovídá to standardu bakalářské práce, ale jde o aspekt, ve kterém by mohla být o poznání lepší.

Práce je velmi nejednoznačná ohledně poměru mezi ideologií a samotným fenoménem cancel culture. Je snad cancel culture ideologicky jednotná? Jsou cíle a východiska jednotlivých současných protestních hnutí stejná? Práce dokonce tvrdí, že cancel culture je čímsi jako světským náboženstvím současnosti. Ovšem, abych uvedl příklad, hnutí Black lives matter ve svých radikálnějších projevech odmítá podíl bělochů na tomto hnutí, neboť takový podíl by mohl znamenat apropriaci černošských ideálů a záměrů. Práce současně uvádí, že onou ideologií současnosti je liberalismus. Jeden z klíčových argumentů práce (cancel culture vykazuje totalizující tendence, neboť se opírá o ideologii, již [násilně] prosazuje) proto nepovažuji za dobře obhájený.

Práce se pokouší vztahovat k sobě ideologii a totalitarismus. Rozumím tomu, že si zde vystačí s výběrovými zdroji, ale určitě bych doporučil rozšířit tuto základní rovinu přinejmenším o Manneheimovu *Ideologii a utopii*.

Práce, pokud má být brána vážně, se musí ve svém náročném terénu umět pohybovat bez jakéhokoliv možného podezření ze zaujatosti. Ne vždy se to myslím této práci daří. Ať už kvůli ústřednímu postavení, které v práci zaujímají konzervativní a značně ideologičtí autoři jako je Ivo T. Budil, či kvůli některým argumentačním krokům, které mohou být myslím po právu považovány za poněkud selektivní a nedostatečně kritické. Příkladem budiž analýza genealogie politické korektnosti, jež se opírá jako o zásadní inspirační zdroj politické korektnosti o praktiky v sovětském Rusku. Ovšem čím se liší popisovaná politická správnost či stranickost v sovětském Rusku od standardní praktiky cenzury, se kterou se setkáváme přinejmenším (v politickém smyslu a ve veřejném prostoru) od absolutistických projektů

raného novověku? Můj problém s touto genealogií je ten, že „usnadňuje“ spojení mezi politickou korektností, cancel culture, a totalitarismem. Ovšem stejně tak by příkladem mohl být americký mccartyismus. Konečně je v tomto směru zkratkou, jež může být považována za bias confirmation, Zimbardova studie, jež byla podrobena zásadní kritice a stěžejí ji můžeme brát takto nekriticky za základ argumentace.

Ve dvou po mém soudu důležitých aspektech práce konstatuje teze, jež zdaleka nejsou tak jednoznačné, jak se zdá. Nemyslím tím, že se práce nutně mýlí, ale že právě zde chybí nějaké relevantní výzkumy, jež by tyto teze zdůvodnily (a Budilovo stanovisko nepostačí). Jsou sociální sítě zdrojem masové společnosti v tom monolitickém smyslu, o něž se opírá Arendt? Rané studie internetu (typicky Dreyfus) kladly důraz na anonymitu a beztrestnost. Ovšem sociální sítě jsou v tomto ohledu odlišné, odlišení off- a online životů (či virtuálních a „skutečných“) je samo iluzorní. Mnohdy jsou to ony životy na sociálních sítích, jež určují osud „celého“ života. Sociální sítě navíc umožňují vyslovit se i těm zájmovým skupinám či jednotlivcům, kteří by dosud toto fórum neměli. Vztah sociálních sítí, masové společnosti a cancel culture proto pro mě zůstává problémem, který si teprve zaslouží solidní zkoumání.

Za druhé považuji za důležitou poznámku, že je (jakýsi) vztah mezi cancel culture a názorovou konformitou. Je však pravda, že znamená pouze autocenzuru a ztrátu názorové plurality? Práce zde přímo říká: „To odpovídá tezí profesora antropologie Iva T. Budila o eliminaci rozmanitosti a tvůrčí kreativity, tedy potřít minulost uniformitou současnosti.“ Ovšem tato věta nemá být tvrzením, ale otázkou. Stejně tak dobře mohu argumentovat, že dřívější odborné diskursy vedly k názorové monolitčnosti a umlčování alternativních hlasů. Jde o téma, které považuji za zásadní, ale nejde ho vyřešit takto.

Formální připomínky:

Práce, jak to bohužel bývá zvykem, postrádá finální redakci a alespoň důkladné přečtení. Je plná překlepů, anglicismů včetně anglické transliterace ruštiny, odkazy jsou nejednotné, atp. Na tyto nedostatky upozorňuji, ale nepovažuji je za klíčové z hlediska hodnocení.

Práce se pouští do velmi obtížného problému. Sama na sebe bere břímě toho, dokázat se ubránit kritice z vlastní ideologičnosti. Myslím, že se to posuzované práci podařilo jen zčásti.

Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako **velmi dobrou**.

V Praze 6. června 2024

Jakub Marek, Ph.D.